

МУЗЕЙНА СПАДЩИНА ПІД ЧАС ВІЙНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ВІДРОДЖЕННЯ

Таран Вірсавія Вікторівна,

бакалавр спеціальності «Туризм»,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна

e-mail: virsaviataran@gmail.com

Мелько Людмила Федорівна,

к.пед.н., доцент, завідувач кафедри туризму,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна

e-mail: ludmilam@krok.edu.ua

Культурна спадщина України зазнала значних руйнувань під час війни.

За даними експертів ЮНЕСКО, на початок грудня 2022 р., в Україні постраждало частково або повністю знищено 227 культурних об'єктів, із яких 101 – культові споруди, 17 музеїв, 79 будівель, що мають історичну або художню цінність, 19 пам'яток, 11 бібліотек [1].

За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, на кінець 2022 р., кількість зафіксованих у базі пошкоджених та зруйнованих об'єктів культурної спадщини і культурних установ України складає понад 500, із яких 38 музеїв [2].

Представимо декілька унікальних музеїв культурного простору України та світу, які були повністю зруйновані під час військової агресії.

Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди (с. Сковородинівка, Харківська обл.). Музей засновано у 1972 р. у маєтку XVIII ст., де видатний філософ прожив останні роки свого життя, та був похований. Експозиція розташовувалась у чотирьох залах. У перших трьох – було представлено біографію та творчість видатного філософа, вшанування пам'яті. Четвертий зал – меморіальний («спокійна келія»). У музеї зберігалися надзвичайно цінні експонати – особисті речі Г.Сковороди: скрипка, годинник, скриня. Також в музеї було зібрання картин, предметів побуту, виробів народно-декоративного мистецтва, що передають колорит тієї епохи. Нараховувалось кілька тисяч експонатів. Пам'яткою садово-паркового мистецтва є й прилеглий старовинний парк, де залишилось планування з часів Сковороди, збереглась криниця, стародавній дуб, могила з надписом «Світ ловив мене, але не спіймав». Музей проводив величезну культурно-просвітницьку, наукову роботу [3,4,5].

7 травня 2022 року Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди було цілеспрямовано знищено російськими агресорами. Важливо, що завчасно вдалося врятувати найцінніші експонати. У 2022 р. Україна та світ вшановували 300-річчя з Дня народження видатного філософа на рівні ЮНЕСКО.

За підтримки Міністерства культури та інформаційної політики України

та телеком-оператора «Vodafone Україна» у 2022 р. започатковано проєкт «Збережіть українську культуру», мета якого «полягає у приверненні уваги до воєнних злочинів країни-агресора росії в Україні, відновленні та збереженні об'єктів культурної спадщини України, які постраждали від російської військової агресії та загалом популяризації української культури у всьому світі». В межах даного проєкту розпочато збір коштів на відновлення музею, орієнтовна сума складає – 112 млн.грн. [2].

Художній музей імені Куїнджі (Маріуполь, Донецька обл.) відкрито 29 жовтня 2010 р., як філію Красзнавчого музею. Він був розташований у маєтку 1902 р. і мав понад 2000 експонатів: живопис, графіка, скульптура, предмети декоративно-прикладного мистецтва та ін. Серед експонатів були художні полотна Архипа Куїнджі, Миколи Глуценка, Тетяни Яблонської, Івана Марчука, Івана Айвазовського. Музей проводив культурно-просвітницьку, наукову діяльність, тут відбувались тематичні зустрічі, проводились музичні вечори, демонстрації фільмів про митців [6,7].

21 березня 2022 року музей було зруйновано внаслідок прямого влучання російської авіабомби. На момент знищення будівлі частину експонатів було сховано працівниками музею, але потім зрадниками віддано агресорам. На сьогодні вони знаходяться у Донецькому красзнавчому музеї. Серед них оригінали картин Куїнджі, Айвазовського, Дубовського, бюст Куїнджі, інші унікальні культові предмети та декоративно-прикладного мистецтва. Доля іншої частини колекції залишається невідомою [6].

Іванківський районний історико-красзнавчий музей (смт Іванків, Київська обл.). був заснований у 1981 р. і розташований у приміщенні колишнього панського маєтку, який за радянських часів перебудовувався. Тут зберігалися понад 400 експонатів, які демонстрували розвиток краю у різні історичні періоди. Перлинами колекції музею були художні твори Марії Примаченко, однієї з найвідоміших народних художниць України та світу, що працювала в жанрі «наївного мистецтва». 2009 рік названий ЮНЕСКО – роком Марії Примаченко. У музеї зберігалось 25 полотен художниці, хоча вона є авторкою понад 800 робіт. У лютому музей був знищений російськими агресорами, згорів після бомбардування [8,9].

Частину полотен художниці вдалося врятувати. Але втрачена експозиція музею (предмети інтер'єру 200-річної давнини, дореволюційні рушники, домоткані килими, роботи Степана Савченка, Василя Скопича, Анни Дмитрієвої, вишивки Ганни Верес та ін.) [10].

Після варварського знищення музею у перші дні війни О.Ткаченко – міністр культури України, звернувся 28 лютого 2022 р. до світової спільноти з вимогою позбавити Росію членства в ЮНЕСКО. А Національний комітет США Міжнародної ради музеїв опублікував заяву щодо засудження навмисного знищення музею та «аморальної» війни [8].

Відповідно до проєкту «Збережіть українську культуру» розпочато

збір коштів на відновлення музею, орієнтовна сума складає – 35,2 млн.грн. Планується відбудова музею на тому ж місці. Врятовані полотна передали до місцевого Будинку культури, і наразі вони надійно заховані. У вересні вцілілі картини Марії Приймаченко показали на виставці в Києві, в Українському домі [8,10].

Відновлення втраченої спадщини є нагальною необхідністю і викликом часу. Реальна практична масштабна реалізація відновлення спадщини можлива після перемоги і в мирний час, але підґрунтя для цього потрібно робити вже зараз, включаючи можливі кроки у цьому напрямку. Необхідно максимально продовжувати залучати міжнародні інституції, спонсорів та інвесторів, професіоналів у відповідних галузях, підтримувати волонтерський рух, забезпечувати правовий захист.

Надзвичайно своєчасним і корисним є впровадження державного проєкту «Збережіть українську культуру». Необхідно створювати й інші подібні проєкти на державному і місцевому рівнях. Тільки спільними зусиллями, непереможним духом нації можна справитись з викликами часу, базуючись на захисті міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. *Damages and Victims. War in Ukraine. UNESCO.* URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/damages-and-victims>
2. *Збережіть українську культуру.* URL: <https://restore.mkip.gov.ua/>
3. *Національний літературно-меморіальний музей ім. Г.С.Сковороди: офіц. сайт.* URL: <https://www.skovorodamuseum.com.ua/>
4. *Сім чудес України. Сковородівка.* URL: <https://7chudes.in.ua/nominaciyi/skovorodynivka-harkivska-obl/>
5. *Національний літературно-меморіальний музей ім. Г.С.Сковороди. 1972-2022 / Збережіть українську культуру.* URL: <https://restore.mkip.gov.ua/objects/nacjonalnyj-literaturno-memorialnyj-muzej-g-s-skovorody>
6. *«Роботи не спалив вогонь, але їх віддали в руки окупантам». Історія музею імені Куїнджі в Маріуполі.* URL: <https://www.the-village.com.ua/village/culture/museum-at-wartime/325877-muzej-kuyinzhi>
7. *Художній музей імені Куїнджі.* URL: <https://ui.org.ua/postcard/hudozhnij-muzej-imeni-kuyindzhi/>
8. *Іванківський районний історико-краєзнавчий музей. 1981-2022. / Збережіть українську культуру.* URL: <https://restore.mkip.gov.ua/objects/ivankivskiy-rajonnyj-istoryko-krajeznachyj-muzej>
9. *«Пожежники не змогли виїхати». Про знищений музей Примаченко в Іванкові.* URL: <https://www.the-village.com.ua/village/culture/museum-at-wartime/325761-museum-ivankiv-primachenko>
10. *Музей Марії Примаченко на Київщині зруйнували війська РФ.* URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/cityplace/331841-muzej-v-ivankovi-mkip-3d-tour-2022>